

CARLES FONTSERÈ, CARTELLISTA

Text: JOSEP GUITART / Fotos: RICARD CUGAT

"La llibertat és un luxe molt car"

El 25 d'agost, Carles Fontserè rebrà l'homenatge de la Universitat Catalana d'Estiu (UCE) a la seva llarga trajectòria artística i de defensa de Catalunya. En aquesta entrevista, el polifacètic artista català parla de les seves experiències a la Guerra Civil.

Carles Fontserè, nascut a Barcelona el 1916, és un dels millors cartellistes del nostre país. Tot i que va començar a pintar des que tenia 15 anys, el seu art va destacar en una de les èpoques més fosques de la nostra història col·lectiva: la Guerra Civil. Tanmateix, les seves habilitats no només recauen en el món de la pintura, sinó també en el de la fotografia i la narració. Fontserè ja està escrivint el segon volum de les seves memòries. El primer, *Memòries d'un cartellista català (1931-1939)*, va sortir publicat l'any passat a Pòrtic.

—*Què li sembla l'homenatge que li faran a la Universitat de Prada?*

—Em sembla immerescut. Però l'agraeixo i em satisfà en gran manera. No sé com podré correspondre.

—*Però prefereix aquests homenajes institucionals, o bé que la gent, de manera espontània, utilitzi els seus cartells?*

—Totes dues coses em complauen igualment. Precisament, fa pocs mesos, el cartell que anunciava als carrers el concert d'un dels grups de rock més importants dels Estats Units, Rage Against the Machine (vegeu article en pàg. 50), era una reproducció de l'obrer aixecant el martell que apareix en el primer cartell que vaig fer durant la Guerra Civil.

—*Parli'ns una mica del seu nou llibre.*

—Estic a punt d'acabar-lo. En un principi tenia pensat que anés del 1939, en què vaig sortir de Catalunya i vaig entrar en un camp de concentració francès, fins a l'alliberació de París, l'any 1944. Ara

em trobo que amb un sol volum de més de 500 pàgines només arribo a la meitat. Per tant, aquest segon volum de memòries només podrà arribar fins al 1942, quan ja és clar que Alemanya comença a perdre la guerra.

—*Es veritat que la resistència francesa era bàsicament comunista?*

—La resistència és un mite forjat pel general De Gaulle i pels comunistes. De Gaulle necessitava justificar la seva fugida davant l'enemic fent veure que tot el poble de França havia refusat l'armistici del 22 de juny de 1940 i estava al seu costat. Els comunistes, al seu torn, necessitaven fer oblidar el pacte Hitler-Stalin del dia 23 d'agost de 1939 per repartir-se Polònia, que fou un dels desencadenants de la guerra.

—*No és una mica exagerat això que diu?*

—Dit així, fora de context, són exabruptes, però en el llibre que faig ara, són fets històrics que s'expliquen per ells mateixos. Millor dit, fets contemporanis de les meves vivències, que escric en primera persona.

—*Com explica que la majoria de gent cregui el contrari?*

—Perquè la memòria històrica popular actual, no la historiografia a nivell acadèmic, és filla dels interessos polítics dels vencedors que amb les pel·lícules de Hollywood, que són uns gegantescos mitjans per desvirtuar la història, han introduït en la memòria popular. Les mentides són per a consum de la majoria, mentre que les veritats no passen dels iniciats.

"La revolució del 1936-37 fou un dels moments de la història moderna en què Catalunya va gaudir d'una vertadera independència. Va tenir una Conselleria de Defensa i un exèrcit català."

—Llegint el seu primer llibre de memòries, sorprèn molt el fet que gosi treure a la llum el tema del carlisme català. Perquè creu que aquest aspecte de Catalunya ha estat sempre tabú per als nostres historiadors?

—No crec que sigui tabú, però el carlisme s'ha deformat amb la Guerra Civil. El carlisme quan s'integrà dins el Movimiento va perdre les seves característiques de catalanitat i es va convertir en un més dels partits que Franco va unificar. Ara, alguns veuen el carlisme unit al feixisme i no té res a veure. El carlisme tenia un sentiment català que en certa manera va fer de pont entre la Catalunya de 1714 i el catalanisme de la Renaixença.

—Però hi ha molts polítics que això no ho voldrien reconèixer. Perquè si li diu a Duran Lleida que el seu partit té un origen carlí, no li faria gaire gràcia.

—No crec que Duran Lleida dissentís d'aquesta afirmació. Com ja explico en el primer volum de memòries, el seu partit va néixer d'uns carlins catalanistes que van acceptar la República, tot distanciant-se d'uns altres que es van mantenir en la línia monàrquica i que després van caure en les mans del franquisme i es van despersonalitzar completament. Perquè passa una cosa: el poder corromp, i com que el partit carlí —que estava molt esmorteït i es conservava en els pobles i la muntanya— va participar del poder franquista, es va corrompre completament, com també ha passat amb els partits d'esquerra quan han tingut possibilitat de governar. En certa manera, un sempre ha d'estar una mica en contra dels qui manen (Rialles).

—Això no obstant, en Memòries d'un cartellista català (1931-1939), mostra el carlisme amb un component de violència, ja que molts d'ells formaven part dels sindicats grocs, que disparaven contra els sindicalistes durant els anys 20 d'aquest segle.

—Els sindicats grocs, millor dit el Sindicat Lliure, era una qüestió al marge del carlisme, tot i que això no vol dir que un cert nombre de carlins no hi intervinguessin. Però no era un problema carlí, era un problema de la burgesia catalana. Hi ha dues coses que la joventut actual confon. Una és que l'església que va promoure l'alçament de Franco se n'ha sabut treure de sobre la responsabilitat. A Catalunya hi ha hagut una església més humanista que ha estat realment contra el franquisme, però minoritària. Llavors, l'església s'ha recolzat en aquest moviment per donar a entendre que estava al marge de la Guerra Civil. L'altra és que el president Pujol, amb la seva política i amb els seus discursos, ha volgut treure la responsabilitat de la burgesia catalana en

el Movimiento. Com si aquesta hagués estat la víctima innocent de la guerra. En part ha estat víctima, però no innocent.

—Quan es passa del carlisme a l'anarquisme i per què?

—El meu canvi pot semblar curt perquè va dels 16 als 18 o 20 anys. Si jo n'hagués tingut 27, fins als 30 és un període molt curt per fer un canvi tan radical, però dels 16 als 20 és un període llarguíssim. Perquè quan ets un adolescent, cinc anys és tota una vida.

—Hi va haver un fet polític que el condicionés a canviar?

—Bàsicament va ser un fet íntim, familiar. La separació dels meus pares va ser un trauma molt gran, fins al punt que si em trobava un amic pel carrer em sentia avergonyit. Tot això en el context dels anys 30, en què les separacions només es veien al cinema de Hollywood, però en les famílies de Barcelona era un

fet extraordinari. I això fou el que determinà que tot un món em caigués. Quan tens 16 anys i realment creus en Déu, l'església i la bondat, si et cau això, et cau tot.

—Així el seu acostament a l'anarquisme fou més en un sentit espiritual que no polític?

—Sí, va ser fruit de les circumstàncies. Jo no vivia en una barriada obrera. Els meus pares no eren obrers, els meus parents tampoc. Per tant, no era fàcil ingressar en un grup anarquista. Però els fets d'entrar al Sindicat de Dibujants i arribar la guerra em van permetre manifestar els meus sentiments llibertaris.

—I encara es defineix llibertari avui dia?

—Des d'un punt de vista filosòfic i humanista, sí. I és per això que visc aquí a la muntanya.

—I creu que actualment, en un món on sobretot prima l'egoisme,

encara té interès aquesta ideologia?

—Jo crec que sí. La prova és que encara es continuen publicant llibres que parlen sobre l'anarquisme. Precisament, un que va sortir l'any passat editat per l'Institut d'Estudis Socials d'Amsterdam (IISG), va reproduir a la portada el meu cartell *Llibertat*, com a emblema de tota una època.

—Quan vostè feia aquest cartell, amb la figura imponent d'un camperol aixecant la falç davant de la bandera anarquista, era conscient que aquest passaria a la història del cartellisme?

—No. Ni de bon tros.

—A qui pretenia arribar amb aquest cartell?

—Als camperols que havien sofert tant, fins i tot durant la República —recordem els fets de Casas Viejas a Andalusia—. Per tant, amb aquest cartell demanava la llibertat per als més febles.

—Vostè ara ha canviat del seu cartell *Llibertat*, pin-

"El que passa ara és que les protestes de la joventut estan desviades cap a la música rock, que és un desfogament d'energia. És una escapatòria que no fa mal a ningú des d'un punt de vista polític."

tat el 1936, la bandera anarquista per la senyera en el cartell que enguany anuncia la Universitat Catalana d'Estiu de Prada de Conflent.

—Quan la revolució del 36-37, Catalunya va gaudir d'una vertadera independència. Va tenir una Conselleria de Defensa i un exèrcit català. Llavors la bandera catalana es donava per garantida. Les columnes de milicians sortiren de Barcelona com a columnes catalanes, portaven banderes dels diferents partits —de la FAI, comunistes, etc.— i la catalana. Amb la bandera negra i vermella del meu cartell vaig tractar de donar un determinat sentit a aquella revolució.

—Els cartells de la Guerra Civil van ser una gran mostra de compromís social i d'avantguarda artística. Creu que aquesta conjunció s'ha tornat a repetir mai més a la història?

—Ara hi ha els graffitis, que estan fets per gent jove i que alguns estan molt ben aconseguits. El que passa ara és que les protestes de la joventut estan desviades cap a la música rock, que

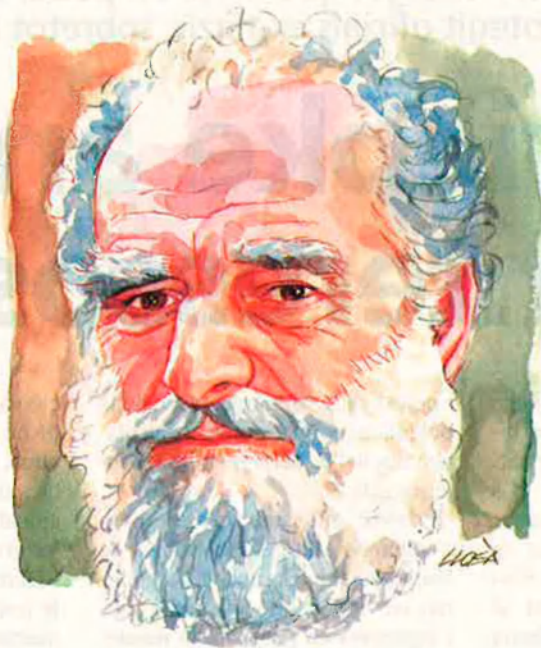
és un desfogament d'energia. I això, encara que no ho sembli, els elements directors de la societat ja ho saben. És una escapadòria que no fa mal a ningú des d'un punt de vista polític.

—El màxim esplendor dels cartells correspon a l'etapa revolucionària. Des de llavors, els cartells ja no són tan originals i perden part del seu encant. Es que la revolució estimulava la seva capacitat creativa?

—Sembla que sí, segons manifesten alguns crítics.

—Què li sembla el cartellisme del bàndol nacional, sobretot el de Carlos Sáenz de Tejada?

—Més que un cartellista, Sáenz de Tejada era un bon il·lustrador. Però no s'ha de mirar el cartellisme des del punt de vista de les idees estètiques. Perquè, per exemple, el cartell de Miró *Aidez Espagne* té un gran interès per als crítics d'art, però no es correspon amb la realitat de la lluita que va menar el poble espanyol. Si l'haguessin enganxat en una bar-

—Com veu la qüestió catalana avui dia?
—No estic d'acord que Catalunya sigui bilingüe. El català hauria de ser l'única llengua oficial. Ara bé, a partir d'aquí hi hauria d'haver una gran cordialitat cap als que parlen castellà. Que hi hagi diaris i escoles en castellà, que facin festes, el que vulguin, però que sàpiguen que això ho fan a Catalunya perquè aquest és un país obert que ho accepta. La qüestió catalana, però, la veig malament. L'amenaça sobre Catalunya existeix ara com fa 50 anys.

lítics van enganxant els seus cartells, malgrat que ja no són pintats sinó retrats fotogràfics. El cartell com a cartell polític, per a mi, va deixar d'existir a partir dels anys 60.

—Un dels enfrontaments que hi va haver a la zona republicana durant la guerra va ser entre el govern de Madrid i Catalunya. Què pensa d'aquest enfrontament?

—De fet, va arribar en un moment en què els catalans ja no sabíem per què lluitàvem. Com a catalans ja ho havíem perdut tot. Això va baixar molt la moral de lluita. Però tot i això, la guerra encara s'hagués pogut guanyar si França i les altres potències no haguessin ofegat la República espanyola. La guerra, des del meu punt de vista, es va perdre bàsicament per culpa de les democràcies.

—Què els dirà als joves que acudeixin a l'UCE?

—Que la llibertat és un luxe que es paga molt car.

riada obrera de Barcelona s'haguessin pensat que els preniem el pèl. En canvi, el cartells de Tejada corresponen a una visió de la lluita i tingueren una eficàcia important.

—L'any 36, les seves influències d'on venien. Potser del cartellisme soviètic?

—Vaig tenir alguna influència soviètica quan vaig començar l'any 32, però de forma molt difusa. Això no obstant, el 36 les meves influències no eren soviètiques. La prova és que jo i els meus companys fèiem cartells d'individualitat. Quan la guerra no és individualitat sinó masses. En certa manera aquests cartells no es corresponen amb el que hauria estat una propaganda organitzada per psicòlegs de la revolució. En aquells cartells de la Guerra Civil pots estudiar la psicologia de cada artista, perquè van ser cartells espontanis de cadascú.

—Creu que la crisi actual de cartellisme és deu a la televisió?

—Bàsicament sí, tot i que els cartells encara conserven part del prestigi, com és el cas de les eleccions en què els po-

ARXIU / RICARD CUGAT

